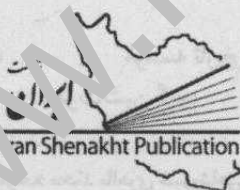

خلوت نشین کنج

سایه‌روشنی از حیات، اندیشه دینی و ایران دوستی نظامی گنجهای

مجتهد طاهری خسروشاهی

انتشارات ایران شناخت

تبریز - ۱۳۹۶

سرشناسه	: طاهری خسروشاهی، محمد، ۱۳۵۷ -
عنوان و نام پدیدآور	: خلوت نشین گنج: سایه‌روشنی از حیات اندیشه‌های دینی و ایران‌دوستی نظامی / طاهری خسروشاهی؛ به سفارش مؤسسه تاریخ و فرهنگ دیار کهن.
مشخصات نشر	: تبریز: ایران شناخت، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	: ۲۳۴ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۹۴۳۹۶-۲-۱
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه.
عنوان دیگر	: سایه‌روشنی از حیات اندیشه‌های دینی و ایران‌دوستی نظامی.
موضوع	: نظامی، الیاس بن یوسف، ۴۵۳۰ - ۴۶۱۴ ق. - نقد و تفسیر
موضوع	: شعر فارسی - قرن ۵ ق. - تاریخ و نقد
شناسه اثر	: مؤسسه تاریخ و فرهنگ دیار کهن
رده بندی کنگره	: PIR ۱۳۹۳۵۱۳۵/۸
رده بندی دیویی	: ۲۲/۱۱
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۵۸۱۲

مؤسسه تاریخ و فرهنگ دیار کهن

انتشارات ایران شناخت

خلوت نشین گنج

سایه‌روشنی از حیات اندیشه‌های دینی و ایران‌دوستی نظامی

مؤلف: محمد طاهری خسروشاهی

ناشر: ایران شناخت

پرتیر: نظامی در طرح روی جلد کاری از استاد حسن مردانه

چاپ و صحافی: سفیر اردیال

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۶ محل چاپ تبریز قطع: رقی - ۲۴۴ صفحه

تیراژ: ۵۰۰ - قیمت: ۲۵۰۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۴۳۹۶-۲-۱

مرکز پخش و فروش:

تبریز: خ ارتش خ پاستور جدید ساختمان صدرا طبقه ۷

تلفن: ۳۵۴۲۳۹۲۲ - ۴۱

تهران: مؤسسه تاریخ و فرهنگ دیار کهن ۱۹ - ۲۱ - ۲۲۲۷۸۷۱۸

فهرست

۱۱.....	یادداشت دبیر مجموعه
۱۳.....	آغاز سخن.....

سایه روشن زندگی نظامی

۱۸.....	نام، لقب، کنیه و تخلص.....
۲۰.....	تولّد.....
۲۲.....	رادرگا.....
۲۴.....	خاندان.....
۲۴.....	جدّ.....
۲۵.....	پدر.....
۲۶.....	مادر.....
۲۷.....	دایی.....
۲۸.....	برادر و عمّ؟.....
۲۹.....	ایّام جوانی و تحصیلات.....
۳۱.....	طبّ.....
۳۲.....	زراعت.....
۳۲.....	نجوم.....
۳۲.....	فلسفه آفرینش.....
۳۲.....	تاریخ.....
۳۳.....	شغل.....
۳۵.....	ازدواج.....
۴۰.....	فرزند/ فرزندان.....
۴۴.....	دختر نظامی؟.....
۴۶.....	مذهب.....
۴۷.....	اخلاق و اعتقادات.....
۴۸.....	مسلک.....

عرفان و تصوّف	۵۰
آثار	۵۲
ممدوحان	۵۶
فوت	۶۰
خاک جای	۶۲

جلوه‌های دین در احوال و آثار نظامی

شرایط تاریخی و اجتماعی دوران حیات شاعر	۶۶
گوشه‌نشینی و غد	۶۷
نظامی و شعر دینی	۷۱
تجلی قرآن و حدیث بر شعار نظامی	۷۸
شواهدی از تأثیر قرآن و حدیث بر شعر نظامی	۸۱

ایران دوستی، دیانت و شعر نظامی

نظامی و ایران	۹۸
گنجه، از محافل پررونق فرهنگ ایرانی	۹۸
نظامی و انس با فرهنگ ایرانی؛ از نوجوانی تا کهنسالی	۱۰۰
رد پای شاهنامه فردوسی در آثار نظامی	۱۰۱
اندیشه سیاسی ایران شهری در اسکندرنامه نظامی	۱۰۴
سبک شعری نظامی و اندیشه‌های ایران گرایی	۱۰۸
ردی بر اندیشه‌های قوم‌گرایانه درباره نظامی	۱۰۹
از حمله چنگیزخان مغول تا سیاست‌های استالین	۱۰۹
تحریف هویت نظامی در دوره معاصر	۱۱۲
ماجرای یک بیت ساختگی	۱۱۴
دیوان جعلی	۱۱۶
واکنش نظامی گنجه‌ای به اشغال قفقاز	۱۲۳
پیشینه بازتاب جنگ‌های روس با ایران در شعر فارسی	۱۲۶
روایت نظامی گنجه‌ای از جنگ‌های روس با ایران	۱۲۷

- خلاصه داستان جنگ‌های روس با ایران در اسکندرنامه ۱۲۸
- روایت منظوم نظامی گنجه‌ای از جنگ‌های روس با ایران ۱۲۹

گزیده اشعار نظامی

- مخزن الاسرار ۱۳۴
- خسرو و شیرین ۱۴۹
- لیلی مجنون ۱۶۵
- هفت پیک ۱۹۴
- شرف نامه ۲۰۶
- اقبال نامه ۲۲۴
- منابع ۲۳۷

www.ketab.ir

در دلم آید که گنه کرده‌ام
کاین ورقی چند سیه کرده‌ام
(حکیم نظامی)

آغاز سخن

۱ - خرداد ماه سال ۱۳۸۳ که به اتفاق تنی چند از دوستان روزنامه‌نگار تبریزی بر سر مزار نظامی دادم، به‌دلم، فرد راهنمایی که در آنجا حضور داشت، می‌گفت: «نظامی همه اشعار خود را به زبان ترکی سروده و بعدها دولت ایران دستور ترجمه آن اشعار را به زبان فارسی صادر کرده است». البته این راهنمای محترم، درباره استاد شهریار نیز تقریباً همین نظر را ابراز داشت. این را می‌گفتم که بدانید در «این سوی آب»، چه خبر است...

۲ - در ایام تحصیل در دوره لیسانس ادبیات، استادی داشتیم که مجبور شده بود به ما درس نظامی گنجه ای بگوید؛ اشعار که خیلی سعی می‌کرد خود را یک انسان مذهبی نشان دهد، از خواندن بخش مهمی از شعرهای نظامی در کلاس، صرف‌نظر می‌کرد و استدلالش هم این بود که چون این ابیات با شریعت دینی ما همخوانی ندارد، لذا مناسب کلاس نیست. این نکته را هم گفتم که بدانید رخی در «این سوی آب» درباره نظامی چه فکر می‌کنند...

۳ - وقتی محقق ارجمند، جناب آقای رحیم نیکبخت، مدیر مجله «مؤسسه تاریخ و فرهنگ دیار کهن» پیشنهاد تألیف این کتاب را داد، حقیقت این است که ابتدا با اندکی تردید این کار را پذیرفتم. اما ناشناسی از جنس دغدغه، به گوشم این پیام را می‌داد که باید درباره نظامی کاری بکنم. یعنی احساس نیاز می‌کردم که این کار انجام شود. لذا ساختار کتاب را بر دو بخش اصلی «اندیشه‌های دینی نظامی» و «نظامی و ایران» استوار ساختم.

۴ - نگارنده هیچ ادعایی ندارد که کار مهمی درباره نظامی انجام داده است. این کتاب چنان که از ساختار آن برمی‌آید، جهت روشنگری نسل جوان و جویای حقیقت نگاشته شده و مخاطب آن عموم علاقه‌مندان به فرهنگ و ادب ایران است؛ اگرچه سخن تازه‌ای برای

کسانی که مطالعات مربوط به حوزه زبان و ادبیات فارسی را به طور تخصصی دنبال می‌کنند، نداشته باشد. همین که توانسته باشیم اندکی به شاعر بزرگ ایران و منظومه‌سرای ملی، ادای دین نمایم و پاسخی به برخی مطالب درباره او داده باشیم، برایم کافی است.

۵ - اینکه که چندی از انس من با شعر نظامی می‌گذرد، به جرأت می‌توانم بگویم که دیدگاه من درباره این شاعر، به کلی تغییر کرده است. من او را یکی از برجسته‌ترین شاعران شعر فارسی به‌شمار می‌آورم که بی‌اغراق در قله این ادبیات ایستاده است... به این نتیجه رسیده‌ام که آزادگی، غرور، بی‌انگاشی به دنیا، وطن‌دوستی و اعتقاد شدید به آموزه‌های دینی، ساختار ذهن و زبان او را تشکیل می‌دهند. نت کلام او در میان شاعران بی‌نظیر است. مناجات‌ها و نیایش‌های پرسوز و گداز او دست‌یازی که به درگاه قاضی الحاجات برمی‌دارد، از شکوهمندترین ترانه‌های شعر فارسی است. خلوت‌های شبانه او در کنج شهربندی‌اش در ولایت گنجه، مجال انس این سخن‌گستر بزرگ ایرانی با ملام خدا و ائمه اطهار را به او بخشیده و سروده‌هایش را محلی برای بازتاب این مضامین بلند قرار داده است. احساس پاک میهن‌دوستی و علاقه فراوان شاعر به ایران، از سروده‌هایش پدید می‌آید. بی‌شک او از دیرباز با بهره‌مندی از متون درجه اول فرهنگ ایرانی؛ همچون شاهنامه، تاریخ و دمنه، سیاست‌نامه و... زیربنای ذهن و زبانش را رنگی ایرانی بخشیده و غرق در لذتی معنوی شده است...

۶ - اینکه که نظامی در آغوش خاک گنجه آرامیده است، مقبره او - اگرچه در میان قارقار کلاغان - زیارتگاه صاحب‌دلان و دوستداران شعر فارسی و اندیشه ایرانی است. هم‌اکنون در هوای گرج و میش سحرگاهان گنجه، پژواک صدای پرخروش او که با لحن عبرت‌آموز، خطاب به آن کبک دری، سرانجام روزگار ستیزان را به هویت‌سازان را یادآور می‌شود، به گوش می‌آید:

که چون بر سر خاک من بگذری
سریں سوده پایین فرو ریخته
نکرده ز من هیچ هم عهد یاد
به یاد آری از گوهر پاک من
فشانم من از آسمان بر تو نور
من آمین کنم تا شود مستجاب

به یاد آور ای تازه کبک دری
گیا بینی از خاکم انگيخته
همه خاک فرش مرا بُرده باد
نهی دست بر شوشه خاک من
فشانی تو بر من سرشکی ز دور
دعای تو بر هرچه دارد شتاب

بیای بیایم ز گنبد فرود
من آیم به جان گر تو آیی به تن
که بینم تو را گر ببینی مرا
فروختگان را فراموش مکن

درودم رسانی رسانم درود
مرا زنده پندار چون خویشتن
مدان خالی از همنشینی مرا
لب از خفته‌ای چند خاموش مکن

الحمد لله اولاً و آخراً

محمد طاهری خسروشاهی

پاییز ۱۳۹۳

تبریز

www.ketab.ir